

Faculty of
Psychology and
Educational Sciences
"Ovidius" University
of Constanta, Romania

BLACK SEA JOURNAL OF PSYCHOLOGY

www.bspsychology.ro

9 772068 464001

The temporal perspective of persons deprived of their liberty

Iulia Ciorbea¹, Raluca Silvia Matei², Florin Ionescu³

^{1,2}Ovidius University of Constanta, Faculty of Psychology and Educational Sciences
iulia.ciorbea@gmail.com¹, ralum74@yahoo.com²

Abstract. The present study discusses the way in which persons deprived of their liberty orient themselves on the axis of temporality. The penitentiary environment is a distinct one, characterized by a barrier (bars, walls) between the individual and society, bringing together individuals from different social, ethnic, cultural backgrounds, etc., who have committed more or less serious criminal acts. Time for them is the only landmark between bars and freedom. The temporal perspective is shaped socially and situationally, through a long exposure to a certain lifestyle, the temporal perspective is internalized, an individual can show preference for the past, present or future or can reach a balance, to change its value temporal depending on the situation.

Keywords. Perspective, temporality, deprivation, freedom

1. Perspectiva temporală

Timpul, deși poate fi măsurat obiectiv cu diferite instrumente, calendar, clepsidră, ceas el nu poate fi perceput decât subiectiv, „timpul nu este altceva decât forma simțului intern, adică a întuirii noastre înșine și a stării noastre interne” (Kant, 1994: 82).

Corpurile organismelor, respectiv ale oamenilor nu sunt echipate cu un organ senzorial care să simtă efectiv trecerea timpului cum este cazul ochilor cu ajutorul cărora receptăm stimulii luminoși (Wittmann, 2009). Perceperea timpului se realizează prin ceea ce James (1890) numea “organ miop”. James susține că ceea ce apare oamenilor ca fiind trecut, apare așa pentru că este asociat cu lucrurile care pentru noi înseamnă trecut.

Trecerea subiectivă a timpului, estimarea duratei unui eveniment diferă de la individ la individ, de la situație la situație, în funcție de starea emoțională. Pe de o parte în situații neplăcute, în situațiile de așteptare, stresante timpul pare să treacă mai greu și apare o tendință de a supraestima durata trecerii timpului, pe de altă parte, în situațiile plăcute, distractive, stimulative,

timpul pare să treacă mult mai repede și apare tendința de a subestima trecerea lui (Wittmann, 2009).

„Timpul este o proprietate a mișcării, a evenimentelor” (Popescu-Neveanu, 2013: 247). Conform lui Popescu-Neveanu, în aprecierea timpului oamenii apelează la factori interni (organici) și factori externi (ambientali). Tot el prezintă trei sisteme de referință privitor la aprecierea timpului și anume a) sistemul fizic, cosmic (referitor la schimbările naturale, ciclul zi-noapte, anotimpurile și tot ceea ce ține de experiența activității umane) b) sistemul biologic în funcție de ritmul de funcționare al organelor interne (bătăile inimii, ritmul digestiei, respirația procesele metabolice, contracția și dilatația musculară) și cel de-al treilea c) sistemul cultural, bazat pe invențiile umane de măsurare a timpului (ceas, clepsidră, calendar etc.).

Levine (1997) face distincție între „timpul evenimentelor” și „timpul ceasului”. Prima se referă la o atitudine de moment, în concordanță cu ceasul naturii, al evenimentelor, fără grabă, viața este dictată de ceasul intern al fiecărui individ (după cum simte el), aceștia mănâncă atunci când le este foame, se culcă și se trezesc după cum le dictează natura și nu există noțiunea de ”a pierde timpul”. Populația orientată pe timpul ceasului promovează o atitudine asupra viitorului, presupun respectarea unui orar fix, după cum le dictează ceasul, merg la muncă la oră fixă, mănâncă la oră fixă, viața este trăită cu un ritm accelerat caracterizată în unele culturi prin workaholism, în special Japonia, care promovează puternic acest ritm alert. Cei din urmă sunt expuși riscului de a suferi de o boală cardiacă și de a apela la diferite stimulente în exces precum tutun, alcool, droguri, o dietă mai puțin sănătoasă și lipsa exercițiilor fizice sănătoase.

Darley și Batson (1973 apud Zimbardo & Boyd, 2008) au realizat un experiment sub numele de ”bunul samaritean”. Studenții aleși pentru experiment au avut de pregătit un discurs pentru a-l prezenta, o parte din ei au fost informați că au întârziat pentru prezentare și o parte că au destul timp. Când studenții se îndreaptă spre locul prezentării, întâlnesc o persoană care părea să aibă probleme de sănătate și cel mai probabil avea nevoie de ajutor (acesta era un complice în experiment). Studenții care ”întârziase” pentru prezentare au fost mai puțin dispuși să se oprească să ajute (90% au mers mai departe), pe când cei care aveau destul timp erau mult mai dispuși să ofere ajutor. Această cercetare a arătat că perspectiva temporală schimbă comportamentul oamenilor (Zimbardo & Boyd, 2008).

Evoluția omenirii în ceea ce privește abilitatea de a prevedea și de a planifica viitorul se presupune că s-ar fi format și și-ar fi început evoluția acum aprox. 1.6 milioane de ani, prin apariția primelor unelte și arme folosite pentru a se apăra de eventualele pericole (Suddendorf & Corballis, 1997). Acest lucru a făcut posibilă și evoluția limbajului, amintirea trecutului și imaginarea viitorului ceea ce a permis indivizilor să comunice despre timpul ”non-prezent”, să împărtășească amintiri, planuri sau idei (Corballis, 2012).

În urma acestei evoluții, în prezent, oamenii își dezvoltă abilitatea de a-și imagina viitorul și de a-și aminti experiențele trecute în jurul vârstei de patru ani (Suddendorf & Corballis, 1997; Roberts, 2002). Această abilitate este cunoscută sub numele de memorie episodică, cuprinde datele autobiografice, istoria de viață a fiecărui individ în parte (Tulving, 1985). Afectarea ei face imposibilă întoarcerea în trecut sau călătoria în viitor. În caz de accident, cum a fost cazul lui K.C., care nu își putea aminti absolut nimic din trecutul său, dar, nu putea nici răspunde la întrebări legate de ce va face în viitor, acesta trăia într-o lume a timpului nesfârșit (...) într-un prezent continuu (Tulving, 2002: .316).

Începând cu vârsta de patru ani copiii pot amâna gratificarea pentru o recompensă ulterioară mai mare (Mischel, Shoda, & Rodriguez, 1989), anterior acestei vârste copiilor le este imposibil să amâne gratificarea (Mischel, 1974 apud Metcalfe & Mischel, 1999), pot să-și imagineze scenarii alternative posibile care să le asigure adaptarea la mediu sau pot re-trăi experiențe trecute și poartă numele de "călătorie mintală în timp" (Suddendorf & Corballis, 1997; 2007).

Amânarea gratificării presupune orientarea asupra viitorului prin inhibarea impulsului de moment de a obține plăcere pentru a evita consecințele ulterioare sau pentru o recompensă mai mare (Metcalfe & Mischel, 1999). Copii în vârstă de patru ani care au reușit să amâne gratificarea pentru o recompensă mai mare, mai târziu au fost descriși, zece ani mai târziu, ca fiind mai competenți din punct de vedere academic și social decât ceilalți care nu au putut amâna gratificarea, de asemenea fac față frustrării mai bine și rezistă tentațiilor (Mischel, Shoda, & Rodriguez, 1989). Copii care la vârsta de patru ani au reușit să amâne gratificarea pentru mai mult timp, trei decenii mai târziu au avut un indice al masei corporale mai mic comparativ cu cei care au întâmpinat dificultăți în amânarea gratificării. Copii cu dificultate în amânarea gratificării sunt predispuși riscului de a deveni supraponderali sau obezi (Schlam, Wilson, Shoda, Mischel, & Ayduk, 2013).

Raționalitatea oamenilor în privința alegerii unui comportament adaptativ, sănătos, funcțional sau dez-adaptativ, negativ, disfuncțional depinde de perspectiva temporală adoptată. Comportamentele catalogate ca fiind dez-adaptative/disfuncționale pe termen lung sunt conduse de beneficiile de moment în detrimentul costurilor viitoare. Orice activitate sănătoasă are un cost pe termen scurt, precum efort, timp, frustrare dar pe termen lung poate fi o alegere sănătoasă. O activitate ne-sănătoasă precum fumatul aduce beneficii imediate, plăcere, stare de bine, evită simptomele sevrajului dar pe termen lung afectează sănătatea, scade tonusul muscular (Hall & Fong, 2007).

Felul în care oamenii își percep viitorul, expansiv sau limitat are influență asupra scopurilor relevante pentru ei (Carstensen, Isaacowitz, & Charles, 1999), asupra relațiilor interpersonale (Lang & Carstensen, 2002). Ruminarea asupra trecutului atrage după sine și depresia (Lybomirsky & Nolen-Hoeksema, 1995). Orientarea asupra prezentului aduce atât beneficii (Zimbardo & Boyd, 2008) cât și riscuri (Zimbardo et al., 1997; Arshava & Bunas, 2015).

Perspectiva Temporală este definită de Zimbardo și Boyd (2008) ca fiind atitudinea personală cel mai adesea non-conștientă pe care fiecare dintre noi o avem asupra timpului și procesul prin care curgerea existenței este strânsă laolaltă în categorii temporale care ajută să dea ordine, coerență și semnificație vieților noastre (p. 51)

Perspectiva Temporală poate fi definită ca fiind preferința cognitiv-afectivă, determinată social, cel mai adesea non-conștientă, a unui individ de a se orienta asupra trecutului, prezentului sau viitorului. Este influențată de cultură, educație, religie, clasă socială, statut socio-economic și altele. Atitudini, credințe și valori alocate timpului diferă în funcție de perspectiva temporală (Zimbardo & Boyd, 2008).

Zimbardo și Boyd (1999), în urma operaționalizării teoriei legate de perspectiva temporală au identificat cinci factori: trecutul-negativ, prezentul-hedonist, viitorul, trecutul-pozitiv și prezentul-fatalist. Ei au identificat la fiecare factor următoarele caracteristici:

- Trecutul-Negativ - reflectă o atitudine negativă, neprielnică, pesimistă asupra trecutului, cauzate probabil de evenimentele adverse, neplăcute și traumatice din trecut.

- Prezentul-Hedonist - orientat asupra plăcerilor de moment, își asumă riscuri fără a se îngrijora de consecințele viitoare.

- Viitorul – cel de-al treilea factor reflectă orientarea asupra viitorului. Comportamentul celor cu scoruri ridicate la acest factor este dominat de atingerea scopurilor viitoare și de amânarea gratificării pentru o recompensă mai mare.

- Trecutul-Pozitiv – acest factor reflectă o atitudine pozitivă, călduroasă, nostalgică asupra trecutului, cu valorificarea tradiției și a familiei.

- Prezentul-Fatalist – cel de-al cincilea factor arată o atitudine fatalistă, de neputință și lipsită de speranță în ceea ce privește viitorul și viața în general.

Zimbardo și Boyd (2008) mai prezintă alte două perspective temporale: Viitorul-Transcendental și Prezentul-Holistic. Abilitatea de a prevedea viitorul se întinde chiar și dincolo de propria existență fizică. Viitorul transcendental cuprinde credința în viața după moarte, atât în ceea ce privește propriul suflet cât și asigurarea vieții viitoarelor generații prin protejarea și conservarea resurselor naturale ale lumii sau a propriei familii. Acest viitor transcendental influențează comportamentul oamenilor în prezent prin așteptările pe care le au ei la viața de după, fac fapte bune pentru a-și asigura un loc în rai, sau oriunde cred ei că v-a ajunge propriul lor suflet. Alții comit acte teroriste prin sinucidere pentru propria religie, pentru că nu au nici o speranță pentru propriul viitor în această viață, dar speră la o viață de după fericită. În ceea ce privește prezentul holist, mai puțin studiat, acesta este specific culturii orientale, practicilor meditative ale Budismului Zen.

Importanța perspectivei temporale este critică în momentul în care o decizie trebuie luată sau în planificarea unui scop: actorul poate fi prea distras de trăirile imediate (orientarea asupra prezentului), cufundat în amintiri (orientarea asupra trecutului) sau preocupat de viitoarele câștiguri sau pierderi (orientarea asupra viitorului) (Sircova et al., 2014).

Pentru a dovedi validitatea Inventarului Perspectivei Temporale a lui Zimbardo (ZTPI) Sircova et al. (2014) au aplicat inventarul pe un număr de 24 de țări (N = 12,200) și rezultatele au confirmat cele găsite de Zimbardo & Boyd (1999), există diferențe individuale în cinci categorii temporale: trecutul negativ, trecutul pozitiv, prezentul fatalist, prezentul hedonist și viitorul. Un număr de 36 de itemi din cei 56 sunt suficienți pentru o analiză la nivel de țară dar pentru o analiză la nivel individual folosirea întregi scale este recomandată. Această cercetare aduce dovezi asupra validității ZTPI-ului în diverse culturi. ZTPI a fost aplicat și validat în numeroase țări, cu diferite variații (D'Alessio et al., 2003; Worrell & Mello, 2007; Anagnostopoulos & Griva, 2012; Güell et al., 2015).

2. Privarea de libertate

Privarea de libertate este definită ca fiind „orice ambianță unde există o barieră greu de trecut între exterior și interior, barieră ce funcționează în dublu sens” (apud Butoi & Butoi, 2004: 384)

Rolul penitenciarului este acela de a servi comunitatea, prin apărarea și securizarea celorlalți membrii ai societății dar și pentru a îi ajuta pe cei care încalcă legea pentru a se reintegra în societate și a-i ajuta să dezvolte un comportament conform normelor sociale. Totuși de cele mai multe ori încercarea de a reabilita deținuții se soldează cu eșec sau are un efect minim asupra lor, probabilitatea este mult mai mare ca aceștia să se întoarcă la activitățile delincvente pentru care au fost închiși rezultatul post-încarcerării poate fi paradoxal opusă resocializării în penitenciar, cea a „criminalizării”, a rafinării abilităților manipulative, dezvoltarea de cunoștințe tehnice ”de

specialitate”, noi colaborări criminale ies la suprafață, închisoarea este denumită o „universitate a crimei” (Ardelean, Tia, Decsei-Radu, & Mureșan-Chira, 2008: 46).

Pedeapsa cu închisoarea impune o serie de limitări asupra deținutului. Sunt nevoiți să locuiască într-un spațiu limitat în condiții care eventual duc la deprivarea de multe nevoi precum cele biologice (exercițiu fizic, nutriție, timpul de culcare, condițiile igienice), psihologice și sociale. Prizonierii nu au nici o putere de decizie asupra lor și asupra ritmului zilnic de viață, trăiesc în condiții de privare senzorială și spațiul lor personal este invadat de alți indivizi (Gulla, Tucholska, & Wysocka-Pleczyk, 2015).

Conform lui Sîntion (2014) marinarii care petrec mai mult de 3 – 4 luni la bordul unei nave maritime comerciale resimt din ce în ce mai puternic condițiile de deprivare senzorială, acest lucru are impact asupra comportamentelor personale cât și asupra relațiilor interpersonale ale membrilor echipajelor. Cursele lungi se caracterizează printr-o monotonie a relațiilor interpersonale, condiții stresante de sub-solicitare, iritabilitatea, conflicte emoționale tot mai accentuate, sunt privați de contacte umane și emoționale cu membrii semnificanți (familia, prieteni, soție etc.), trăiesc în monotonia peisajului „același echipaj, aceiași mare, aceiași navă”. Indivizii la bordul navei comunică mai puțin, sunt mai puțin interesați de grup, apare „nervozitate și iritabilitate, anxietate, lamentări și acuze privind oboseala, conflicte interpersonale, izolări în cabine, gânduri îngrijorătoare exprimate în legătură cu familia, depresie și apatie, agitație psihomotrică, tulburări ale ciclului veghe – somn” (p. 152), toate acestea constituie tabloul de simptome care alcătuiesc ceea ce Sîntion numește „sindromul nevrotic al curselor lungi”.

Organismul uman manifestă o tendință spre variație și schimbare, se caracterizează prin „foamea continuă de stimulare” (Popescu-Neveanu, 2013: 717). Conform lui Ardelean et al., (2008) mediul penitenciar nu oferă această varietate, este limitat, monoton, șters, rece, rutinizat, controlat și duce la deprivare senzorială, informațională, umană, emoțională și formează un tablou patologic asemănător celor descrise de Sîntion, de sindrom nevrotic al curselor lungi sau mai specific de nevroză penitenciară (Butoi & Butoi, 2004). Experimentele de deprivare senzorială au arătat cum numai după câteva ore, indivizii privați senzorial manifestau dificultăți de concentrare, instabilitate emoțională și chiar apariția halucinațiilor (apud. Popescu-Neveanu, 2013). Cu cât timpul petrecut în penitenciar este mai lung cu atât are o influență mai profundă asupra personalității indivizilor și asupra stării de bine în general, Ardelean et al. (2008) susțin că acest lucru duce la aplatizarea emoțiilor, diminuarea abilității de concentrare și tulburări în percepția timpului.

Conform lui Ardelean et al. (2008) mediul penitenciar presupune anumite adaptări sau psihologice precum: hipervigilență și neîncredere interpersonală, dependență, control emoțional alienarea și distanțarea psihologică, retragerea socială și izolarea, încorporarea, asimilare normelor culturii carcerale, diminuarea sensului valorii personale, reacții de stres de tip post-traumatic.

Deținuții sunt într-o continuă alertă, devin hipervigilenți față de o eventuală amenințare. Este un mecanism de protecție față de cei care vor să exploateze și să profite de cea mai mică neatenție. Manifestă dependența față de sistem, de rutină, față de care se supun necondiționat, își dezvoltă o carență decizională, din cauză că deciziile lor legate de viitor sunt frustrate, hotărâte de penitenciar, devin pasivi în luarea inițiativei. Subcultura penitenciară nu permite să arăți slăbiciune pentru că oricând cei din jur vor încerca să profite, astfel deținuții își suprimă emoțiile și reacțiile emoționale, se distanțează de ceilalți devin reci, superficiali, afișează o mască care îi distanțează de ceilalți, se autoizolează și manifestă neîncredere în oricine încearcă să se apropie de ei fie și

gardieni (consideră că vor să obțină informații de la ei). Treptat deținuții încorporează și asimilează normele culturii carcerale, caracterizată printr-un exces de masculinitate, imaginea înseamnă tot, deținuții țin foarte mult la imaginea lor pentru că în subcultura penitenciară se sancționează orice semn de slăbiciune și vulnerabilitate (pot reacționa violent la cea mai mică gest care le afectează imaginea). Faptul că trăiesc în spații limitate, deteriorate, privați de anumite drepturi are ca efect diminuarea valorii personale. Toate aceste lucruri eventual duc la epuizare sau la izbucniri agresive sau auto-agresive și violență pentru a se elibera de tensiune (Ardelean et al., 2008)

Penitenciarul oferă deținuților oportunitatea pentru diferite activități sau locuri de muncă care le oferă oportunitatea să se reintegreze în ritmul social cu care erau familiarizați dinainte să fie încarcerați, un loc de muncă oferă impresia unei vieți normale asemănătoare celei de înainte și acest lucru le oferă și posibilitatea de a interacționa cu deținuți din alte blocuri sau cu persoane implicate în activități (voluntari). Munca este o modalitate de a face față condițiilor din penitenciar, oferă varietate. Mulți deținuți care au fost chestionați au raportat că ar înnebuni dacă nu ar munci, munca le asigură sănătatea psihică și morală. Munca nu este prestată pentru banii ci pentru timp, facilitează trecerea timpului mult mai repede și este și o scăpare din rutină (Guilbaud, 2010).

Mediul penitenciar se caracterizează pe lângă faptul că oferă un spațiu limitat de mișcare și prin faptul că este suprapopulat, foarte mulți indivizi trăiesc în același spațiu, ceea ce limitează spațiul personal dar și accesul la anumite activități, limitează posibilitățile personalului de supraveghere atentă a deținuților pentru eventualele victimizări, agresiuni fizice, sexuale, furturi (Butoi & Zdrengha, 2000). Într-o evaluare realizată de Guerrero și Marco (2012) pe o populație de deținuți selectați aleatoriu (N = 379), privind opinia deținuților legată de împărțirea aceleiași celule cu alți deținuți și ce efecte au asupra lor și aspectul psihologic în ceea ce privește anxietatea legată de colegii de celulă. 85% din deținuți au considerat că sunt prea mulți deținuți pentru spațiul penitenciar, pentru unii din ei împărțirea camerei cu alți deținuți are și beneficii precum alinarea singurătății, șederea în închisoare alături de un coleg bun poate fi mai ușoară și mai confortabilă poate ajuta la evitarea agresivității și a anxietății și la evitarea gândurilor negative pe când alții au considerat că aglomerarea le oferă dificultăți de concentrare, este o sursă de disconfort și consideră că din contră crește riscul amenințărilor și a agresiunii. Pentru 73% din ei are efect negativ asupra trebuinței de intimitate, prin creșterea nivelului anxietății, un nivel mai ridicat al conflictelor, mai multă agresivitate. Aglomerarea per total are și efecte pozitive precum evitarea ideii de suicidare și a sentimentului de disperare.

3. Perspectiva temporală și privarea de libertate

Caracteristica mediului privativ de libertate, pe lângă cea formală, de reabilitare și de asigurare a siguranței comunității de eventuali indivizi periculoși, are o caracteristică aparte de mediu riscant, periculos expus abuzurilor atât fizice cât și sexuale, agresivitate, exploatarea celor slabi. În astfel de mediu deținuții sunt vigilenți, suspicioși atenți la orice stimul care ar putea semnala un risc (Ardelean et al., 2008) într-un astfel de mediu și orice alt mediu de risc, periculos pentru propria integritate fizică și psihică, în care viitorul este incert orientarea asupra prezentului este considerată soluția optimă, cea mai adaptativă, de supraviețuire (Hill, Ross, & Low, 1997) dar acest lucru poate avea efecte pe termen lung, atitudinea, valorile și normele subculturii carcerale sunt interiorizate și păstrate și în viața de după eliberare în special pentru cei închiși pentru mult timp care ies inadaptați la viața socială și incapabili să ia o decizie pentru propriul lor viitor, dat

fiind că în penitenciar nu au avut nici un control asupra viitorului, totul era predeterminat, rutinizat, penitenciarul lua deciziile pentru ei (Ardelean et al., 2008).

Mediul privativ de libertate prin structurarea timpului într-o manieră specifică, asemenea rutinei, monotonă, anostă le răpește deținuților oportunitatea de a își forma planuri pentru propriul lor viitor, de a se gândi și a acționa în direcția viitorului, așa încât să-și dezvolte abilitatea de a anticipa viitoarele consecințe a propriilor manifestări. În esență, instituția închisorii este orientată asupra unui trecut negativ, amintește deținutului cu ce a greșit (Gulla, Tucholska, & Wysocka-Pleczyk, 2015) și formează ceea ce Butoi și Butoi numesc nevroza penitenciară.

Un experiment devenit celebru intitulat Experimentul Închisorii de la Stanford oferă indicii asupra felului în care mediul carceral, fie și simulat acaparează indivizii și îi scufundă tot mai adânc într-un prezent continuu și în identitatea oferită de experimenterii (Zimbardo P. G., 2007).

Experimentul a constatat în două grupe de studenți atent selecționați să nu dispună de probleme psihice sau medicale și de antecedente penale. Studenții au primit, aleatoriu fie rolul de gardian fie cel de deținut. Experimentul era programat să dureze două săptămâni. Pentru a face procesul încarcerării și mai realist, viitorii "deținuți" au fost arestați exact cum cere regulamentul de poliție, le-au fost puse cătușele, li s-au citit drepturile, au fost percheziționați, urcați în mașină și aduși legați la ochii la "închisoare". Fiecare dintre ei au primit un număr de identitate după care puteau fii recunoscuți. Rolul gardienilor studenți era ca deținuți să respecte un set de reguli și deținuți să se adreseze lor în funcție de statutul deținut și nu altfel. În prima zi "deținuți" tratau totul în glumă, râdeau și chiar se distrau pe seama gardienilor. Regulile au fost încălcate, gardieni au început să-și intre în rol și să nu tolereze comportamentele deviante, au început să facă abuz de putere, să supună deținuți la diverse pedepse, umiliri sexuale, jigniri, privarea de mâncare, de somn sau de locul de dormit. Cei care nu respectau regulile sau care schițau gesturi care nu conveneau gardienilor erau izolați în "carcera" închisorii. Ulterior au apărut revoltele, grevele, izbucniri emoționale puternice și asta în doar primele zile de încarcerare. Deținuți se afundaseră tot mai adânc în identitatea lor, aceea de deținut, au uitat de propria lor identitate de dinainte să intre în "închisoare", erau în depresie, manifestau o obediență pasivă față de gardieni, dezvoltaseră o neputință învățată și cel mai pregnant era faptul că trăiau într-un prezent continuu, mediul penitenciar era singura realitate existentă, nu exista viitor și nici trecut (Zimbardo P. G., 2007).

Acest experiment a însemnat începutul unui studiu care v-a avea mai târziu ca rezultat operaționalizarea perspectivei temporale în cinci dimensiuni temporale (Zimbardo & Boyd, 1999).

Numeroase cercetări au arătat faptul că perspectiva temporală este un bun predictor al factorilor de risc precum mania vitezei, condusul riscant (Zimbardo, Keough, & Boyd, 1997), consumul raportat de substanțe precum droguri, tutun și alcool (Keough et al., 1999; Apostolidis et al., 2006; Chavarria et al., 2015), asumarea de riscuri (Arshava & Bunas, 2015), atitudinea și intenția de a folosi prezervativele ca măsură de protecție împotriva eventualelor boli cu transmitere sexuală sau a sarcinilor nedorite (Agnew & Loving, 1998). În general dintre cei cinci factori ai perspectivei temporale găsiți de Zimbardo și Boyd (1999), prezentul fatalist și trecutul negativ împreună alcătuiesc mediul propice apariției și manifestărilor psihopatologice (van Beek et al., 2010) și alcătuiesc împreună cu scoruri reduse la ceilalți trei factori o perspectivă temporală negativă (Oyanadel & Buela-Casal, 2014).

Trecutul negativ și prezentul fatalist au în comun agresivitatea, anxietate și depresie (Zimbardo & Boyd, 1999), loc al controlului extern (Haghighatgoo et al., 2011) și ambele sunt

buni predictorii ai ideății suicidare (Laghi et al., 2009) în general în ceea ce privește aceste două dimensiuni temporale nu s-a putut găsi nimic benefic (Zimbardo & Boyd, 2008).

Trommsdorff și Lahm (1980) și Morris și Zingle (1977) au arătat că indivizii delincvenții sunt mai puțin optimiști și mai puțin orientați asupra viitorului decât non-delincvenții.

Gulla et al. (2015) propun o scurtă caracterizare a deținuților în funcție de tendința lor de bias temporal. Aceștia îi clasifică în "prizonieri ai trecutului", "prizonieri ai momentului" și "prizonierii ai viitorului". Prizonieri trecutului sunt descriși ca fiind orientați asupra unui trecut negativ, evită amintirile plăcute, au tendința de a rumina asupra trecutului și nu sunt împăcați cu propriul lor trecut sau pot avea o orientare pozitivă asupra trecutului de idealizare a lui, adesea nostalgic. Prizonierii prezentului sau ai momentului, sunt dominați de experiența prezentă, se orientează asupra dificultăților vieții din penitenciar și adesea au emoții negative precum frică, furie, neputință, în general o orientare fatalistă asupra prezentului. Prizonierii viitorului, au tendința spre un viitor negativ dominat de frica legată de viitor, anxietate și incertitudine.

4. Obiectivele cercetării

Studiul de față pune în discuție maniera în care persoanele private de libertate se orientează pe axa temporalității. Urmărește aflarea perspectivei temporale a acestor indivizi folosind Inventarul Perspectivei Temporale al lui Zimbardo (ZTPI).

Astfel, avem ca obiective de cercetare:

- A. Explorarea structurii preferințelor temporale ale persoanelor private de libertate.
- B. Explorarea diferențelor temporale existente între eșantioane în funcție de anumite criterii.

5. Ipotezele cercetării

Acest studiu este unul de tip explorator – formularea unor ipoteze nu este absolut necesară cu toate acestea pot fi formulate câteva ipoteze:

1. Persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra prezentului decât cele din populația generală
2. Persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra trecutului negativ decât cele din populația generală
3. Persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra prezentului decât cele din populația generală

6. Eșantionul cercetării

Studiul de față s-a realizat pe un număr de 144 de participanți, cu statutul de deținuți la Poarta Albă, cu vârste cuprinse între 20 și 62 de ani ($M = 37.4$; $SD = 10.7$), toți de sex masculin. Ca metodă de selecție, a fost utilizată eșantionarea de conveniență, fiind utilizați subiecții „disponibili”, care au participat în mod voluntar și cei care știau să scrie și să citească, mulți dintre ei având această dificultate. Persoanele vizate pentru a fi testate au fost persoanele private de libertate, deținute la Penitenciarul Poarta Albă, județul Constanța.

Al doilea eșantion, cel al populației generale, în număr de 80 de participanți, cu vârste cuprinse între 18 și 52 de ani ($M = 26$, $SD = 6.8$), selectat pe baza eșantionării de conveniență, subiecții au participat în mod voluntar.

Cel de-al treilea eșantion folosit a fost preluat din cercetarea lui Zimbardo și Boyd (1999) și constă dintr-o populație de studenți (N = 361).

7. Instrumente de cercetare

Pentru aflarea perspectivei temporale a persoanelor private de libertate s-a folosit:
- Inventarul Perspectivei Temporale al lui Zimbardo (ZTPI) (Zimbardo & Boyd, 1999).

8. Interpretarea statistică a datelor

Ipoteza 1. Persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra prezentului decât cele din populația generală.

Pentru a verifica ipoteza, am comparat eșantionul persoanelor private de libertate în număr de 144 (M = 37.4; SD = 10.7) cu eșantionul persoanelor aflate în libertate în număr de 80 (M = 26, SD = 6.8), folosind testul t pentru eșantioane independente.

În tabelul 1. se poate observa media pe eșantioane la factorul prezentul fatalist, astfel persoanele private de libertate au obținut o medie de 2.95 cu o abatere standard de 0.64, populația generală a obținut o medie a factorului de 2.55 cu o abatere standard de 0.59.

Tabel 1. Statistic descriptive

	Populația	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PF	Deținuți	144	2.9529	.64086	.05341
	Liberă	80	2.5542	.59783	.06684

Tabel 2. Testul t pentru eșantioane independente

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference Lower Upper	
PF	.007	.933	4.569	222	.000	.39877	.08728	.22677	.57076
			4.661	173.094	.000	.39877	.08555	.22990	.56763

$t(222) = 4.569, p = .00.$

În tabelul 2 se poate observa că valoarea t pentru varianțe egale este de 4.569 cu un grad de libertate de 222 semnificativ statistic la un prag de $p = .000$. Diferența dintre scorurile obținute la factorul prezentul fatalist de persoanele private de libertate (M=2.95, SD=0.64) și persoanele aflate în libertate (M = 2.55, SD = 0.59) este 0.39. Intervalul de încredere de 95% pentru această diferență

variază de la 0.22 la 0.57; $t(222) = 4.569$, $p = .000$, $d = 0.64$. Mărimea efectului a acestei analize ($d = 0.64$) a fost găsită ca fiind în proximitatea unui efect mediu ($d = .50$).

Cel de-al doilea eșantion de comparație, a fost extras din studiul lui Zimbardo și Boyd (1999). Astfel pentru a verifica ipoteza, a fost aplicat *testul t*, cu scopul de a afla dacă diferența dintre media la factorul prezentul fatalist al ZTPI-ului al celor două eșantioane, respectiv cel al persoanelor private de libertate ($M = 2.95$, $SD = 0.64$) și eșantionul de studenți ($M = 2.37$, $SD = 0.60$), este semnificativă. Cu alte cuvinte, se dorește să se afle dacă persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra prezentului comparativ cu populația generală.

Tabel 3. One -samples Test

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PF	144	2.9529	.64086	.05341
<i>M = 2.95, SD = 0.64</i>				

Tabel 4. One -samples Test

Test Value = 2.37						
				95% Confidence Interval of the Difference		
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
PF	10.915	143	.000	.58293	.4774	.6885
<i>t(144) = 10.915, p = .000</i>						

În tabelul 3 se poate observa că valoarea *t* pentru varianțe egale este 10.915 are un nivel de semnificație de exact .000. Diferența dintre scorurile obținute la prezentul fatalist între grupul persoanelor private de libertate ($M = 2.95$, $SD = .64$) și cel al populației generale ($M = 2.37$, $SD = 0.60$) este .58. Intervalul de încredere de 95% pentru această diferență variază de la .47 la .68. Mărimea efectului, Cohen's *d*, obținută este 0.93, ceea ce înseamnă un efect mare, diferențele dintre cele două eșantioane, în privința prezentului fatalist, pot fi observate cu ochiul liber.

Persoanele private de libertate au obținut scoruri semnificativ statistic mai ridicate la prezentul fatalist decât populația generală, atât în eșantionul propriu $t(222) = 4.569$, $p = .000$ cât și cel al lui Zimbardo și Boyd $t(144) = 10.915$, $p = .000$ (Tabelul 1.4). Prin urmare persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra prezentului fatalist comparativ cu populația generală.

Ipoteza 2. Persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra trecutului negativ, comparativ cu populația generală.

Pentru a verifica ipoteza am comparat eșantionul persoanelor private de libertate în număr de 144 ($M = 37.4$; $SD = 10.7$) cu populația generală în număr de 80 ($M = 26$, $SD = 6.8$), folosind *testul t* pentru eșantioane independente.

În tabelul 5 se poate observa media pe eșantioane la factorul trecutul negativ, astfel persoanele private de libertate au obținut o medie de 3.16 cu o abatere standard de 0.62, populația generală a obținut o medie a factorului de 2.69 cu o abatere standard de 0.63.

Tabel 5. Statistici descriptive

	Populația	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PN	Deținuți	144	3.169	.6234	.0519
	Generală	80	2.696	.6389	.0714

Tabel 6. Testul t pentru eșantioane independente

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means					95% Confidence Interval of the Difference	
	F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
PN	.007	.935	5.396	222	.000	.4732	.0877	.3004	.6460
			5.358	159.937	.000	.4732	.0883	.2988	.6476

$t(222)=5.396, p=.000$

În tabelul 6 se poate observa că valoarea t pentru varianțe egale este de 5.396 cu un grad de libertate de 222 semnificativ statistic la un prag de $p = .000$. Diferența dintre scorurile obținute la factorul trecutul negativ de persoanele private de libertate ($M = 3.16$, $SD = 0.62$) și populația generală ($M = 2.69$, $SD = 0.63$) este 0.47. Intervalul de încredere de 95% pentru această diferență variază de la 0.3 la 0.64; $t(222) = 5.396, p = .000$. Mărimea efectului a acestei analize ($d = 0.74$) a fost găsită ca fiind în proximitatea unui efect mare ($d = .80$).

Cel de-al doilea eșantion de comparație a fost extras din studiul lui Zimbardo și Boyd (1999). Astfel, pentru a verifica ipoteza, am aplicat *testul* cu scopul de a afla dacă diferența dintre media la factorul trecutul negativ al ZTPI-ului al celor două eșantioane, respectiv cel al persoanelor private de libertate ($M = 3.16$, $SD = 0.62$) și eșantionul de studenți ($M = 2.98$, $SD = 0.72$) este semnificativă. Cu alte cuvinte se dorește să se afle dacă persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra trecutului comparativ cu populația generală.

Tabel 7. One sample statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PN	144	3.169	.6234	.0519

$M = 3.16, SD = 0.62$

Tabel 8. One ample test

Test Value = 2.98						
			95% Confidence Interval of the			
			Mean	Difference		
	t	df	Sig. (2-tailed)	Difference	Lower	Upper
PN	3.647	143	.000	.1894	.087	.292

$t(144) = 3.647, p = .000$

În tabelul 8 se poate observa că valoarea t pentru varianțe egale este 3.647 are un nivel de semnificație de exact 0.000. Diferența dintre scorurile obținute la trecutul negativ (PN) între grupul persoanelor private de libertate ($M = 3.16, SD = 0.62$) și cel al persoanelor aflate în libertate ($M = 2.98, SD = 0.72$) este 0.18. Intervalul de încredere de 95% pentru această diferență variază de la 0.087 la 0.292. Mărimea efectului, Cohen's d, la această analiză este de 0.28, ceea ce sugerează un efect mic.

Persoanele private de libertate au obținut scoruri semnificativ statistic mai ridicate la trecutul negativ ($M = 3.16, SD = 0.62$) decât persoanele aflate în libertate, atât comparativ cu eșantionul propriu ($M = 2.69, SD = 0.63$), $t(222) = 5.396, p = .000$ cât și cu cel al lui Zimbardo și Boyd, ($M = 2.98, SD = 0.72$), $t(144) = 3.647, p = .000$. Prin urmare persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra trecutului negativ comparativ cu populația generală, ceea ce confirmă ipoteza făcută inițial.

Ipoteza 3. Persoanele private de libertate sunt mai puțin orientate asupra viitorului comparativ cu populația generală

Pentru a verifica ipoteza, am comparat eșantionul persoanelor private de libertate, în număr de 144 ($M = 37.4; SD = 10.7$) cu eșantionul persoanelor aflate în libertate, în număr de 80 ($M = 26, SD = 6.8$), folosind *testul t pentru eșantioane independente*. Astfel, în ceea ce privește viitorul, am obținut o medie de 3.58 și o abatere standard de 0.39 la persoanele private de libertate și o medie de 3.68 și o abatere standard de 0.45 la persoanele aflate în libertate (Anexa 2). La acest factor nu s-a obținut nici o diferență semnificativă statistic, întrucât este nevoie de un prag de semnificație mai mic de $p 0.05$, iar între eșantioane s-a obținut .095 fiind mai mare de 0.05, nu este semnificativ statistic.

Pentru a verifica ipoteza și cu eșantionul lui Zimbardo și Boyd, am aplicat *testul t*, cu scopul de a afla dacă diferența dintre media scorurilor la factorul viitor al ZTPI-ului al celor două eșantioane, respectiv cel al populației private de libertate ($N = 144$, $M = 3.58$, $SD = 0.39$) și eșantionul de studenți ($N = 361$, $M = 3.47$, $SD = 0.54$), este semnificativă. Cu alte cuvinte se dorește să se afle dacă persoanele private de libertate sunt mai puțin orientate asupra viitorului comparativ cu populația generală.

S-au găsit diferențe semnificative între persoanele private de libertate ($M = 3.58$, $SD = 0.398$) și scorul persoanelor aflate în libertate ($M = 3.47$, $SD = 0.54$) la factorul viitor din ZTPI.

Tabel 9. One sample statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
F	144	3.5839	.39835	.03320

Tabel 10. One sample test

Test Value = 3.47						
			Mean	95% Confidence Interval of the Difference		
	t	df	Sig. (2-tailed)	Difference	Lower	Upper
F	3.430	143	.001	.11387	.0483	.1795

$t(144) = 3.430, p < .001$

În tabelul 10 se poate observa că valoarea *t* pentru varianțe egale este 3.430 are un nivel de semnificație de 0.001. Diferența dintre scorurile obținute la viitor (F) între grupul persoanelor private de libertate ($M = 3.58$, $SD = 0.39$) și cel al populației generale ($M = 3.47$, $SD = 0.54$) este 0.11. Intervalul de încredere de 95% pentru această diferență variază de la 0.048 la 0.179. Mărimea efectului, Cohen's *d*, la această analiză este de 0.23, ceea ce sugerează un efect mic.

Persoanele private de libertate au obținut scoruri semnificativ statistic mai reduse la viitor ($M = 3.58$, $SD = 0.398$) decât populația generală ($M = 3.47$, $SD = 0.54$), $t(144) = 3.430$, $p < .001$ (tabelul 3.2). Prin urmare persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra viitorului comparativ cu persoanele aflate în libertate.

9. Interpretarea Psihologică a Datelor

În cadrul studiului de față, s-a urmărit evidențierea preferinței temporale a persoanelor private de libertate folosind ZTPI-ul (Zimbardo Time Perspective Inventory). Studiul de față urmărește să evidențieze diferențele legate de perspectiva temporală în funcție de opt criterii.

Aceste criterii sunt: folosirea centurii de siguranță la mașină, consumul de droguri și tutun, recidivismul, statutul profesional, statutul marital, mediul de proveniență și nivelul de școlarizare și timpul petrecut închiși de către deținuți.

S-a avut în vedere testarea mai multor ipoteze, cu scopul de a evidenția existența unei posibile diferențe între persoanele private de libertate și populația generală dar și explorarea

structurii preferinței temporale ale persoanelor private de libertate în privința anumitor factori de risc, sociali și temporali. Aceștia au fost împărțiți după fiecare criteriu în parte și comparate rezultatele. Analiza statistică a datelor colectate în urma aplicării chestionarelor au dus la confirmarea celor trei ipoteze și în cadrul a șase din cele opt criterii s-au găsit diferențe semnificative.

Ipoteza conform căreia „**persoanele private de libertate sunt mai orientate asupra prezentului**” a fost confirmată. Privarea de libertate, fie și experimentală (Zimbardo P. G., 2007) favorizează orientarea asupra prezentului și limitează orientarea asupra viitorului. Aceasta duce la sentimentul neputinței, la obediență pasivă. În studiul de față, deținuții au obținut scoruri mai ridicate la prezentul fatalist, comparativ cu persoanele aflate în libertate, ceea ce sugerează o atitudine de nepăsare față de consecințele acțiunilor lor asupra viitorului, agresivitate, anxietate și depresie (Zimbardo & Boyd, 1999).

Cei cu scoruri ridicate la acest factor au o stimă de sine mai redusă și sunt mai puțin fericiți (Anagnostopoulos & Griva, 2012) simt că nu au nici un control asupra propriei lor vieți (King & Gaerlan, 2014) și sunt predispuși să manifeste adicție de internet (Chittaro & Vianello, 2013). În mediul penitenciar este necesar să fii vigilent, să arăți o imagine puternică și să fii gata să ripostezi, acest lucru este considerat specific masculin și orice emoție sau lipsă de atenție se plătește prin victimizare, furturi, abuzuri și altele (Ardelean et al. 2008). Astfel, o orientare asupra prezentului este forțată asupra lor, ceea ce este considerat a fi un lucru normal în situații de risc, impredictibile, care ar putea pune integritatea fizică în pericol (Hill, Ross, & Low, 1997).

Următoarea ipoteză confirmată arată că „deținuții sunt mai orientați asupra trecutului negativ decât cei din populația generală”. Scorurile mai ridicate la trecutul negativ sugerează posibila existență a unui trecut mai dur, traumatic (Zimbardo & Boyd, 1999) a ideții suicidare (Laghi, Baiocco, D’Alessio, & Gurrieri, 2009), a nevrozei (van Beek et al., 2010) acesta poate fi atât o cauză a șocului încarcerării (Butoi & Butoi, 2004) sau a abuzurilor, victimizărilor trăite în penitenciar caracterizate prin depresie, anxietate și lipsa speranței (Biggam & Power, 1999) cât și a modului în care și-au trăit viața în libertate. Cei cu scoruri ridicate la acest factor au o stimă de sine, auto-eficacitate emoțională și atașament parental mai reduse (Worrell, McKay, & Andretta, 2015). În esență, instituția închisorii este orientată asupra unui trecut negativ prin faptul că amintește deținutului constant cu ce a greșit prin prezența zidului și a gratiilor dintre el și libertate (Gulla et al., 2015).

În privința viitorului, nu s-au găsit diferențe semnificative între scorurile obținute de persoanele private de libertate (N = 144) și eșantionul persoanelor aflate în libertate (N = 80), deși cei din urmă au obținut un scor mai ridicat comparativ cu deținuții, nu a fost găsit ca fiind semnificativ statistic. O ipoteză explicativă ar putea fi faptul că media de vârstă a populației generale este de 26 de ani (mixt – bărbați și femei) pe când media de vârstă a populației penitenciare este de 37.4 (doar bărbați), demn de menționat, cu scop de a explica lipsa diferențelor, este un studiu care menționează că orientarea asupra viitorului este specifică bărbaților de vârstă înaintată, cu statut socio-economic și educațional ridicat (Padawer et al., 2007). Viitorul se învață, este dependent de educația indivizilor (Zimbardo & Boyd, 2008), de cultură (Levine, 1997) de statutul socio-economic (Kim & Oh, 2013) și altele, el este cel care favorizează amânarea gratificării, care previne eventualele comportamente de risc, impulsive, orientate pe plăcerea imediată, scorurile reduse duc la pierderea speranței legate de propriul viitor, favorizează factorii de risc precum nefolosirea prezervativelor (Agnew & Loving, 1998), numărul ridicat de parteneri sexuali

(Chisholm, 1997) și acționează ca predictor privind folosirea canabisului (Apostolidis, Fieulaine, & Soule, 2006).

Totuși, s-au găsit diferențe semnificative între populația penitenciară și populația generală (scorul eșantionului lui Zimbardo și Boyd), cei din urmă fiind, contrar așteptărilor mai puțin orientați asupra viitorului comparativ cu populația penitenciară. Această diferență neașteptată provine, probabil, din diferențele culturale dintre cele două eșantioane.

Indivizii recidiviști comparativ cu cei aflați la prima abatere au fost găsiți ca având o perspectivă temporală mai negativă, sunt mai orientați asupra prezentului fatalist și a trecutului negativ (laturile negative ale perspectivei temporale lipsite de orice lucru benefic) și asupra prezentului hedonist caracterizat cu o preferință ridicată față de plăcerile vieții asumarea de riscuri, trăirea vieții la limită și nu țin cont de eventualele consecințe ale comportamentului lor atâta timp cât le produce plăcere acum (Zimbardo & Boyd, 1999). Trecutul negativ și prezentul fatalist sunt adesea asociate cu agresivitate, frustrare, anxietate și lipsa unor abilități sociale adecvate care să-i ajute să facă față realității sociale în care trăiesc oamenii ceea ce îi determină să adopte impulsiv rezolvarea problemelor fără a ține cont că îi va afecta pe viitor. În conflicte interpersonale au o atitudine evitantă, de obediență pasivă, suprimarea emoțiilor ceea ce poate genera o izbucnire agresivă prin descărcarea emoțiilor asupra altora (Bolotova & Hachaturova, 2013) și dispun de altfel de o auto-eficacitate personală redusă (Zebardast, Besharat, & Hghighatgoo, 2011).

Orientarea asupra prezentului favorizează asumarea de riscuri la volan (Zimbardo, Keough, & Boyd, 1997) consumul de droguri, tutun și alcool (Keough, Zimbardo, & Boyd, 1999) și după cum susține Ardelean et al. (2008) mediul penitenciar este o „universitate a crimei” de învățare a noi modalități de a comite infracțiuni dar are și un impact deosebit de puternic asupra personalității indivizilor, aceștia devin inadaptați ulterior eliberării, incapabili să decidă pentru ei înșiși dat fiind că toate deciziile au fost luate de autorități în penitenciar. Værøy (2011) susține că anxietatea, depresia, abuzul de substanțe și tulburările de dispoziție sunt factori de risc ridicat pentru violență și recidivă.

În privința consumului de droguri și tutun comparativ cu cei care nu consumă, nu au fost găsite diferențe semnificative în ceea ce privește perspectiva temporală deși alte studii au arătat că există diferențe temporale între cei care consumă droguri, tutun și alcool (Keough, Zimbardo, & Boyd, 1999), viitorul are un rol protectiv și predictiv în privința folosirii canabisului (Apostolidis, Fieulaine, & Soule, 2006) și consumul de substanțe (Fieulaine & Martinez, 2011).

În ceea ce privește statutul marital persoanele necăsătorite au obținut scoruri mai ridicate la prezentul hedonist decât persoanele căsătorite, ceea ce sugerează că persoanele necăsătorite sunt mai orientate asupra prezentului hedonist, sunt orientate mai mult asupra plăcerilor de moment, sunt dispuși să își asume mai multe riscuri atâta timp cât lucrurile urmărite le produc plăcere. Cei cu scoruri ridicate la prezentul hedonist sunt mai expuși riscurilor și caută să-și satisfacă plăcerile imediate fără a ține cont de consecințele acțiunilor sale, își asumă mai multe riscuri, au o viață mai intensă (Zimbardo & Boyd, 2008)

Statutul profesional (grupul celor angajați și al celor fără un loc de muncă) s-au înregistrat diferențe semnificative la următorii trei factori: trecutul negativ, prezentul hedonist și viitorul. Indivizii cu un loc de muncă anterior încarcerării sunt mai puțin orientați asupra trecutului negativ și a prezentului hedonist și mai orientați asupra viitorului comparativ cu cei fără un loc de muncă. Cu alte cuvinte cei din urmă dispun de o perspectivă temporală mai negativă, sunt mai anxioși, mai agresivi, conduși de impulsurile de moment, cu dificultăți în amânarea gratificării, ceea ce le-ar

putea produce dificultăți în găsirea unui loc de muncă sau chiar păstrarea lui. Lipsa unui loc de muncă în sine ar putea fi o cauză a perspectivei temporale mai negative prin faptul că un loc de muncă asigură integrarea în societate și adaptarea la ritmul social (Guilbaud, 2010). Conform lui Zimbardo și Boyd (2008) persoanele orientate asupra viitorului tind să amâne plăcerile de moment pentru succesul de mâine, nu își asumă riscuri și ajung să aibă un loc de muncă mai bine plătit comparativ cu persoanele orientate asupra prezentului. Gupta et al., (2012), în studiul lor au arătat că persoanele cu scoruri ridicate la trecutul negativ și la prezentul fatalist au tendința de a amâna munca pe mai târziu, de altfel scoruri reduse la viitor produce același efect, indivizii preferă să amâne munca sau o acțiune pentru mai târziu.

În privința mediului de proveniență urban/rural s-au găsit diferențe semnificative la scorurile obținute la trecutul negativ din cadrul perspectivei temporale, acesta fiind mai ridicat la cei din mediul rural. Cei din mediul rural au obținut scoruri semnificativ statistic mai ridicate la trecutul negativ comparativ cu cei din mediul urban. Scoruri ridicate la trecutul negativ sugerează existența unui trecut traumatic, negativ, sugerează existența unei depresii, a anxietății, sunt mai agresivi (Zimbardo & Boyd, 1999), au satisfacție în viață mai redusă (Vowinckel, 2012), au un nivel redus al extraversiei și al conștiințiozității, sunt vulnerabili la stres și favorizează instalarea nevrozei și a simptomelor psihiatrice generale (van Beek et al., 2010). Conform lui Levine (1997) oamenii care trăiesc în culturi cu un ritm mai alert de viață sunt mai satisfăcuți în privința propriei lor vieți, deși trăiesc în permanența presiune a timpului, acest lucru într-o doză echilibrată este favorabil și energizant. Locurile cu un ritm mai alert de viață dispun de un nivel economic mai ridicat, au mai mult confort și mai multe opțiuni de viață și de împlinire socială comparativ cu cei dintr-un mediu mai puțin alert. Mediul rural este unul cu un ritm mai lent de desfășurare a vieții, bazat pe tradiție, se orientează după ceea ce susține Levine a fi „timpul evenimentelor” și dispun de un nivel economic mai redus.

Nivelul de studii a înregistrat diferențe semnificative la toți cei cinci factori ai ZTPI-ului. Cu cât nivelul de studii este mai redus cu atât perspectiva temporală este mai negativă respectiv cu scoruri mai ridicate la prezentul fatalist, trecutul negativ și prezentul hedonist și scoruri mai reduse la viitor și trecutul pozitiv. O perspectivă temporală negativă atrage după sine depresie, anxietate, nevroză, control emoțional redus, căutarea de senzații tari, asumarea de riscuri. Factorul Viitor este cel care facilitează așteptarea pentru o recompensă ulterioară mai ridicată în detrimentul uneia de moment care ar putea avea anumite consecințe pe viitor. Conform lui Zimbardo și Boyd (2008), viitorul este învățat prin educație, cultură, familie și altele. D'Alessio et al., 2003, au arătat în studiul lor că există o diferență semnificativă între nivelul educațional și perspectiva temporală.

Cercetarea lor a arătat persoanele cu un nivel mai redus de educație tind să arate o atitudine mai fatalistă comparativ cu cei cu studii superioare. În general un nivel educațional redus se asociază cu un statut socio-economic redus, la rândul său statutul socioeconomic redus reclamă orientarea asupra prezentului (Kim & Oh, 2013), astfel aceste persoane își formează o viziune asupra vieții și asupra timpului care este independentă de voința și de abilitatea lor de a-și face planuri pentru viitor, rezultând o atitudine pasivă asupra vieții, cu alte cuvinte aceștia nu consideră că au vre-o putere să schimbe ceva din viața lor (D'Alessio et al., 2003). Cu cât o perspectivă temporală este mai apropiată de standardele lui Zimbardo și Boyd (2008) în privința echilibrului temporal, o perspectivă temporală pozitivă, cu atât aceste persoane au un nivel de satisfacție în viață mai ridicat, sunt mai fericiți, sunt mai recunoscători și au o vitalitate mai ridicată (Zhang, Howell, & Stolarski, 2013), au o atitudine generală pozitivă asupra vieții și asupra propriei

persoane (Sobol-Kwapinska & Janowski, 2015) pe când o perspectivă temporală negativă, caracterizată prin scoruri ridicate la trecutul negativ și prezentul fatalist, scoruri medii la prezentul hedonist și scoruri reduse la viitor și trecutul pozitiv, au un nivel mai redus al stării de bine (Boniwell et al., 2010).

În ultimul rând, în privința timpului petrecut închiși de către deținuți, nu s-a găsit nici o diferență semnificativă la nici un factor al ZTPI-ului. Explorarea acestui factor (timpul petrecut în închisoare de către deținuți) a pornit de la studiul lui Epel et al. (1999) efectuat asupra persoanelor fără adăpost, au găsit că persoanele care au trăit fără adăpost pentru mai puțin de o lună aveau cel mai ridicat scor la viitor, pe când cei care au trăit fără adăpost pentru mai mult de un an aveau cel mai redus scor la viitor, erau mai puțin orientați asupra viitorului. Epel et al. susțin că perspectiva temporală este indusă situațional. Oamenii fără adăpost, zi de zi supuși deprivării de nevoile esențiale, precum adăpost, hrană, haine și altele și lupta de zi cu zi pentru supraviețuire determină o orientare situațională asupra prezentului. Orientarea asupra prezentului este atât o cauză cât și o consecință a lipsei unui adăpost (p.577). În explorarea acestui factor nu s-a luat în considerare și efectul puternic emoțional și stresant pe care îl are încarcerarea asupra indivizilor, aceștia trăiesc șocul încarcerării (Butoi & Butoi, 2004) și este posibil ca acest lucru să fie cel care a influențat rezultatul.

Concluzii și aprecieri finale

1. Discuție

Studiul de față, explorează structura preferințelor temporale ale persoanelor private de libertate. Privarea de libertate se caracterizează printr-o barieră existentă între individ și societate, barieră ce funcționează în dublu sens. Adevărata barieră între individ și libertate este timpul, acesta este cel mai greu de suportat într-un mediu monoton, rece și controlat, deținuții apelează la tot felul de metode de a face trecerea timpului mai repede, una este aceea de a munci.

Perspectiva temporală, reprezintă o atitudine personală, adesea non-conștientă, asupra timpului. Timpul este un fenomen intern, subiectiv, perceput prin intermediul unor factori interni (organici) și a unor factori externi (ambientali). Experimentul închisorii de la Stanford a arătat influența mediului privativ de libertate asupra percepției timpului, acele persoane cărora le-au fost atribuite rolul de deținuți erau captivi în realitatea simulată a închisorii, prinși într-un prezent continuu, manifestând depresie, neputință, obediență pasivă, chiar și izbucniri emoționale deosebit de puternice.

Cercetarea de față a confirmat prezumțiile generale, că persoanele private de libertate au un trecut mai negativ și o orientare mai fatalistă asupra vieții. În general aceste lucruri, trecutul negativ și orientarea fatalistă asupra prezentului sunt generate de evenimente adverse, traumă, durere și regret care au impact asupra felului în care simt, gândesc și se comportă în prezent. Ambele generează anxietate, depresie, nevroză, agresivitate și multe alte comportamente mai mult sau mai puțin adaptative.

În afară de cele afirmate mai sus, această lucrare, a identificat că persoanele care conduc mașina fără să poarte centura de siguranță, sunt mai puțin orientați asupra viitorului comparativ cu cei care o folosesc. Persoanele recidiviste au o perspectivă temporală mai negativă comparativ cu cei care sunt la prima abatere. Indivizii căsătoriți sunt mai puțin orientați asupra prezentului hedonist comparativ cu cei necăsătoriți care au obținut scoruri mai ridicate la prezentul hedonist. Persoanele din mediul rural dispun de un trecut mai negativ comparativ cu cei din mediul urban.

Cu cât nivelul studiilor este mai ridicat cu atât aceste persoane au o perspectivă temporală mai echilibrată și sunt mai orientați asupra viitorului. Statutul profesional al indivizilor este de asemenea important pentru că adaptează individul la societate și la ritmul impus de ea, astfel, persoanele care dețineau un loc de muncă anterior încarcerării, au un trecut mai puțin negativ și o orientare asupra prezentului hedonist, care presupune asumarea de riscuri și o atitudine de căutare a plăcerii, mai redusă comparativ cu cei care nu aveau un loc de muncă, de asemenea și asupra viitorului s-au înregistrat diferențe, cei din urmă fiind mai puțin orientați asupra viitorului.

Asupra timpului petrecut în închisoare cât și asupra persoanelor care consumă substanțe (tutun, droguri), nu s-au găsit diferențe semnificative. În privința timpului petrecut în penitenciar, nu s-a luat în considerare faptul că persoanele închise trăiesc un șoc în momentul în care sunt depuse, acest lucru este posibil să fi determinat acest rezultat.

Limite

O limită a acestui studiu o constituie diferențele de gen și de vârstă între eșantioanele comparate. În eșantionul persoanelor private de libertate, toți participanții au fost de gen masculin pe când în eșantionul persoanelor private de libertate au fost atât femei cât și bărbați, femeile în general sunt mai orientate asupra viitorului comparativ cu bărbații, aceștia din urmă sunt mai orientați asupra prezentului. Media de vârstă este și ea o limită prin faptul că o vârstă mai înaintată presupune mai multă ușurință în amânarea gratificării, orientarea asupra viitorului este specifică bărbaților de vârstă înaintată, cu statut socio-economic și educațional ridicat (Padawer et al., 2007).

O altă limită a studiului este că rezultatele folosite pentru a compara cu eșantionul persoanelor private de libertate din cercetarea curentă, datează din anul 1999, o distanță temporală destul de ridicată, dar și diferențe de cultură, conform lui Crețu și Negovan-Zbăganu (2013), anumiți itemi ai ZTPI-ului adaptat pe populația românească, predispun la bias cultural într-o anumită direcție. Există diferențe între felul în care percep timpul diferite culturi (Levine, 1997), există diferențe în ceea ce privește o perspectivă temporală echilibrată, deși aceste diferențe sunt mici (Güell et al. 2015), conform altei cercetări, combinația temporală care aduce cel mai ridicat nivel al stării de bine nu este o perspectivă temporală echilibrată ci perspectiva temporală orientată asupra viitorului (Worrell, McKay, & Andretta, 2015).

De asemenea este posibil ca anumiți deținuți să fi completat chestionarul într-o manieră superficială, fără a răspunde sincer, doar pentru a obține acele câteva credite oferite de completarea chestionarelor și să scape cât mai repede.

Studiul de față și-a atins scopul principal, acela de a explora preferința temporală a persoanelor private de libertate prin raportarea lor la persoanele aflate în libertate. Persoanele private de libertate, conform rezultatelor de față, au un trecut mai negativ și un prezent mai fatalist comparativ cu persoanele aflate în libertate, însă, în privința viitorului se pare că aceștia sunt mai orientați asupra lui, acest lucru se poate datora și itemilor care duc la bias temporal, specifici culturii românești, evidențiați de Crețu și Negovan-Zbăganu (2013).

Bibliografie

Kant, I. (1994). *Critica rațiunii pure*. București: Editura IRI.

Wittmann, M. (2009). The inner experience of time. *Phil. Trans. R. Soc. B* 364, 1955-1967.

Wittmann, M., Rudolph, T., Gutierrez, D. L., & Winkler, I. (2015). Time Perspective and Emotion Regulation as Predictors of Age-Related Subjective Passage of Time. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12, 16027-16042.

Popescu-Neveanu, P. (2013). *Tratat de psihologie generală*. București: Editura trei.

Levine, R. (1997). *A Geography of Time: The Temporal Misadventures of a Social Psychologist, or How Every Culture Keeps Time Just a Little Bit Differently*. New York: Basic Books.

Sircova et al., A. (2014). A Global Look at Time: A 24-Country Study of the Equivalence of the Zimbardo Time Perspective Inventory. *SAGE Open*, 1-12.

Corballis, M. C. (2012). The wandering mind: Mental time travel, theory of mind, and language. *Analise Social*, 871-893.

Roberts, W. A. (2002). Are Animals Stuck in Time? *Psychological Bulletin*, 128(3), 473-489.

Suddendorf, T., & Corballis, M. C. (1997). Mental time travel and the evolution of the human mind. *Gnetic, Social and General Psychology Monographs* 123, 133-167.

Suddendorf, T., & Corballis, M. C. (2007). The evolution of foresight: What is mental time travel, and is it unique to humans? *Behavioral and Brain Sciences* (in press), 1-34.

Tulving, E. (1985). Memory and Consciousness. *Canadian Psychology/ Psychology Canadienne*, 26:1, 1-12.

Tulving, E. (1989). Remembering and Knowing the Past. *American Scientist*, 77, 361-367.

Tulving, E. (2002). Chronesthesia: Conscious awareness of subjective time. *Principles of Frontal Lobe Function*, 311-325.

Metcalf, J., & Mischel, W. (1999). A Hot/Cool-System Analysis of Delay of Gratification: Dynamics of Willpower. *Psychological Review*, 106(1), 3-19.

Hall, P. A., & Fong, G. T. (2007). Temporal self-regulation theory: A model for individual health behavior. *Health Psychology Review.*, 1(1): 6-52.

Lang, F. R., & Carstensen, L. L. (2002). Time counts: Future time perspective, goals, and social relationships. *Psychology and Aging*, 17 (1), 125-139.

Zimbardo, P. G., & Boyd, J. N. (1999). Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1271-1288.

Sircova et al., A. (2014). A Global Look at Time: A 24-Country Study of the Equivalence of the Zimbardo Time Perspective Inventory. *SAGE Open*, 1-12.

D'Alessio, M., Guarion, A., Pascalis, V. D., & Zimbardo, P. G. (2003). Testing Zimbardo's Stanford Time Perspective Inventory (STPI) - Short Form An Italian Study. *Time & Society*, 12(2/3), 333-347.

Worrell, F. C., & Mello, Z. R. (2007). The Reliability and Validity of Zimbardo Time Perspective Inventory Scores in Academically Talented Adolescents. *Educational and Psychological Measurement*, 67(3), 487-504.

Anagnostopoulos, F., & Griva, F. (2012). Exploring Time Perspective in Greek Young Adults: Validation of the Zimbardo Time Perspective Inventory and Relationships with Mental Health Indicators. *Soc Indic Res*, 106:41-59.

Butoi, I. T., & Butoi, T. (2004). *Psihologie Judiciară, Curs Universitar, Ediția a II-a*. București: Editura Fundației România de Măine.

Butoi, T., & Zdrenghea, V. (2000). Psihologie Judiciară. București: Casa de editură și presă „Șansa” S.R.L.

Ardelean, C. P., Tia, I., Decsei-Radu, A.-R., & Mureșan-Chira, G. (2008). Penitenciarul - Mediu psihosocial distinct. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință.

Gulla, B., Tucholska, K., & Wysocka-Pleczyk, M. (2015). Individual Time Perspective of Convicts on Imprisonment Sentences: Implications for Social Rehabilitation Interactions. *POLISH JOURNAL OF SOCIAL REHABILITATION*, 297-309.

Sîntion, F. (2014). Psihologia Navală. Constanța: Ovidius University Press.

Popescu-Neveanu, P. (2013). *Tratat de psihologie generală*. București: Editura trei.

Trommsdorff, G., & Lamm, H. (1980). Future orientation of institutionalized and noninstitutionalized delinquents and nondelinquents. *European Journal of Social Psychology*, 10(3), 247-278.